

1814. Det argumenteres överbevisande för en omfattande virkningshistorie av hans ideer. I Schlegels ånd kom blant annat folkesuverenitetstanken til å være maktfordelingen overordnet på Eidsvoll.

Utgivelsen er velstrukturert i sin oppbygging, men preges til tider av en del unødvendige gjentakelser, som kunne ha vært unngått dersom bidragsyterne hadde lest hverandres tekster. At Schlegel har vært undervurdert og glemt gjentas nærmest i hvert kapittel, *ad nauseam*. Så er det unektelig et tankekors at man faktisk ikke har klart å finne en eneste kvinnelig akademiker som kunne ha kommet til ordet i denne mannsbastionen av en bokutgivelse. Det er rett og slett for dårlig.

Rune Blix Hagen

Paul Kléber Monod, *Solomon's Secret Arts: The Occult in the Age of Enlightenment* (New Haven CT: Yale University Press, 2013). 430 s.

Paul Kléber Monod är sedan tidigare känd som författare till flera uppmärksammade arbeten, till exempel *Jacobitism and the English People* (1983); *The Power of Kings: Monarchy and Religion in Europe, 1589–1715* (1999); *The Murder of Mr. Grebell: Madness and Civility in an English Town* (2003). Tidigare har han undersökt vad som definierar galenskap och gott uppförande under 1700-talet. I *Solomon's Secret Arts: The Occult in the Age of Enlightenment* utgår han ifrån hypotesen om sökandet efter det ockulta under upplysningstiden som en i första hand vetenskaplig lärprocess.

Författarens utgångspunkt är att okultismen var en metod som förenade tro och vetande. Detta kan jämföras med professor John V. Flemings populärvetenskapliga bok *Wizards, Alchemists and Spiritual Seekers in the Age of Reason* (2013) där det ockulta definieras negativt i förhållande till kristendomen. Det är en motsättning som

Kléber Monod antagligen skulle uppfatta som en förenkling. En tanke som förenar hans och Flemings framställningar är emellertid den att tro inte ersattes av förnuft, och inte heller att okultism förvändes i materialism. Båda förespråkar en nyanserad och organisk syn på förhållandet mellan förmodernitet och vetenskaplighet. Kléber Monod hävdar att den värld som Isaac Newton och Elias Ashmole levde i uppfattades som sakramental. Dessa vetenskapsmän betraktade världen som samtidigt materiell och immateriell. Den var ett Guds verk där experiment inom både fysik och optik och inom astronomi och alkemi visade på perceptioner av en "upplyst" verklighet, en himmelsk materialitet och en naturlig religion.

Kléber Monod vänder sig därmed explicit mot den definition Antoine Faivre – den franske forskare som ligger bakom forskningsområdet esoterik – utgått ifrån, "the occult as a category what he has called esoteric religion" (s. 10). Faivre betecknar esoterik som tanke-system frikopplade från en önskan att förstå eller bemästra världen. Kléber Monod undersöker däremot det som han kallar "det ockultas praktik", vilket också hör samman med hans opolemiska definition av "ockult" som en esoterisk men främst vetenskaplig lärprocess.

Paul Kléber Monod argumenterar att okultismen i denna sanningssökande mening gjorde ett nytt sätt att lära. Till stöd använder han bland annat den mängd av alkemiska skrifter som gavs ut under 1600- och 1700-talen. Han undersöker inte folketro och magiska praktiker i vardagen utan texter, deras författare, tillkomst, innehåll och spridning. Han visar därigenom att föreställningar om astrologi, alkemi och kabbala överlevde den brittiska förnuftseran. De influerade vetenskapsmän som Isaac Newton och Robert Boyle och påverkade även romantikens estetiska influenser.

Monografen är indelad i tre sektioner: Aurora 1650–1688; Eclipse 1688–1760; Glad Day 1760–1815. Bokens första del behandlar en period då astrologi och alkemi var na-

turliga delar av Europas intellektuella sfärer. Alkemins höjdpunkt var slutet av 1600-talet, i alla fall sett till antalet producerade texter och handskrifter. Kléber Monod undersöker bland annat bevarade alkemisamlingarna av vetenskapsmannen Elias Ashmole och filosofen Thomas Vaughan, båda influerade av bland annat *Corpus Hermeticum*, Heinrich Cornelius Agrippa och Jacob Böhme. Kléber Monod anser att det främsta motivet bakom alkemin var nationalekonomiskt. Det land som kunde framställa guld skulle få ett handelspolitiskt försprång. Här vill jag tillägga att det ytterst verkat ha handlat om att uppväga Spaniens då osinliga silvertillgångar i Terra Nova liksom guldimporten från Orienten. Kléber Monod visar att alkemisternas kostnadskrävande verksamhet ofta var samhälleligt understödd, medan astrologer främst förtjänade sitt uppehälle genom bokutgivning och personliga sianden om framtiden. Därtill demonstreras en återkommande textstrategi hos 1660- och 1670-talets alkemister och astrologer: att legitimera sina verksamheter i förhållande till empirisk vetenskap och kristendom. Detta var svaret på en samtida kritik från flera materialistiskt orienterade naturfilosofer, ett ifrågasättande som fann sitt främsta litterära uttryck i Thomas Hobbes populära *Leviathan* från 1651. Kléber Monod anser inte att prövningen och rekonstruktionen av astrologi och alkemi var ett tvärt brott illustrerat via begreppet "scientific revolution" så som det hävdats av forskare under tidigt 1900-tal. Det var i stället en gradvis anpassning till nya realiteter.

I bokens andra del demonstrerar Kléber Monod hur alkemi, astrologi och kabbala marginaliseras till den privata sfären och det framväxande borgerliga sällskapslivet. Stort utrymme ägnas åt Newtons vetenskapliga och alkemiska experiment. Avsnittet illustrerar hur Newtons vetenskapssyn inkluderade alkemin, väl medveten om att den var ifrågasatt. Under det tidiga 1700-talet levde fö-

reställningar om det övernaturliga kvar, om Guds och djävulens inverkan, uppfattningar som understöddes av kyrklig förkunnelse. I sällskapslivet, i föreningar som till exempel frimurar- och druidorden, visar Kléber Monod hur vetenskapliga rön integrerades med vid den här tiden alltmer privata "ockulta" föreställningar med sällskapens föresatser om personlighetsdanning.

Den tredje delen behandlar andra hälften av 1700-talet. Här driver Kléber Monod hypotesen om orsakerna bakom det som han beskriver som en kommersialisering av det ockulta. En exploderande bokmarknad för ockult litteratur, liksom den ökade populariteten för "övernaturliga spektakel", såsom swedenborgarnas eller mesmeristernas föreställningar, sägs ha anspelat på läsarnas och åskådarnas längtan efter skräck och sentimentalitet. Det gotiska och förromantiska fann här enligt Kléber Monod sin publik. Under rubriken "An Occult Enlightenment?" jämför han begreppen "upplysning" och "ockultism". Ordparet belyses genom tro, vetande och vidskeplighet för att visa på aspekter av det ockulta i en "upplyst" tid.

Som vetenskaplig text är *Solomon's Secret Arts* ovanligt faktagräddad och väl förankrad i den grundforskning som förtjänstfullt har utförts av Kléber Monod och andra. Den övergripande och väl underbyggda slutsatsen är att 1700-talets ockulta praktiker och filosofiska överbyggnader inte nödvändigtvis stod i motsats till ett förnuftstänkande, utan i många fall inkorporerades i upplysningsivrarnas sätt att förhålla sig till världen. Ett liknande verk som behandlar skandinaviska förhållanden är Thomas Bredsdorffs *Den brogede upplysning* (2003) som brett har belyst upplysningstänkarnas olika roller. Kléber Monod bidrar i sin tur, genom sin kvalitativa studie av ett fåtal individer, till en fördjupad förståelse av samspelet mellan tro och vetande.

Marcus Willén